

Lund, 10 oktober 2019

Kulturdepartementet

Diarienummer Ku2019/00550/KO

Yttrande över Rapporten Demokratins skattkammare - Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Inledning

Den nationella biblioteksstrategin har efter ett fyraårigt grundarbete producerat ett slutdokument som är fokuserat på hur bibliotekssamfundet skall organiseras för att tillgängliggöra adekvat information till forskare, studenter och allmänhet på effektivast möjliga sätt. Bland annat anser man på ett antal punkter att en centralare styrning inkluderat nya resurser på statlig nivå skulle vara verkningsfull.

Utredningens slutdokument med det utmärkta namnet ”Demokratins skattkammare” har lagt mycket vikt på ”tillgång” till information. Inriktningen är att via biblioteken ge landets medborgare en jämlik tillgång till landets informationsresurser. Det är en rimlig utgångspunkt och det är självklart i en modern demokrati men vi saknar en vision och strategi för hur det arbetet ska utföras, såväl i den fysiska verkligheten som i den samverkande digitala.

Vi resonerar här i huvudsak från ett folk- och skolbiblioteksperspektiv.

Förändrad bibliotekarieroll i en digital sam- och framtid

Bibliotekets arbete med de fyra områdena utveckling av läsandet, livslångt lärande, den demokratiska och den kreativa medborgaren är inte hållbart om det i huvudsak vilar på medborgarens initiativ, en tillgångsbaserad biblioteksservice.

På framåtriktade bibliotek har det skett en förskjutning från att tillgängliggöra samlingar till att arbeta proaktivt, inkluderande och förmedlande (ofta med samlingen som medel för det arbetet). Om folkbiblioteken dessutom ska kunna nå alla sina potentiella användare, kunna skala upp sin verksamhet, krävs det en involvering av lokalsamhället.



Läsdelegationen: *”Dagens biblioteksverksamhet förutsätter ett aktivt och utåtriktat läsfrämjande arbete som också ofta involverar fler aktörer.”* Läsdelegationen skriver utförligt om det arbetet och vi anser att läsdelegationens utredning och slutsatser skulle ha ägnats mer utrymme i utredningen, som en plattform för strategin, särskilt kring det läsfrämjande arbetet.

Det är särskilt på två områden som en tillgångsorienterad målbild för bibliotek fallerar. Det ena är det ojämlika i våra möjligheter att tillgängliggöra oss digital utveckling. Forskning visar att klyftan, med samma tillgång till internet, ökar mellan de som har ett rikt ekonomiskt, socialt och kulturellt kapital och de som saknar det. Det andra är en oförståelse eller bristande fantasi inför framtidens möjligheter i en virtuell värld.

Tankar om ett förändrat arbetssätt framskymtar här och var i ”Demokratins skattkammare” men i slutsatser och förslag till reformer saknas det anslaget. Vi ser det som en brist att ”Demokratins skattkammare” inte innehåller en tydlig plan och strategi för en förändrad bibliotekarieroll i en digital sam- och framtid.

Teknikutveckling

Vårt arbete på Axiell är i mångt och mycket digitalt. Vi arbetar med ”collection management” i våra administrativa system för museer, arkiv och bibliotek. Vi har under senare år sett en allt starkare efterfrågan på systems öppenhet och möjligheten att använda funktioner och metadata för kommunikation, inkludering och engagemang. Det kräver en utveckling av system som fram tills nu inte funnits på marknaden. Öppenheten drivs strukturellt av att samhället snabbt förändras och individuellt av att framtidens biblioteksanvändare är digitalt infödda. För att möta förändringarna behöver tekniken som bibliotek använder för sin verksamhet vara flexibel och stötta framtida interaktioner och utvecklingsområden.

Att kombinera öppenhet med utveckling på en effektiv plattform är en nödvändig konkurrensparameter. Lokal utveckling av kärnfunktioner, funktioner som ”alla” behöver, är dyrbar och på sikt ej hållbar. Genom att öppenheten är inbyggd i en kostnadseffektiv plattform kan systemet samverka med nationellt orienterad digital utveckling som en nationell katalog, regionala och lokala lösningar och ”appar”.

Vi är förvånade över vad vi ser som bristen på adekvat teknisk visionär kompetens i utredningen samtidigt som digitala lösningar på olika nivåer föreslås som svar på olika utmaningar.

Digitalt och bibliotek

Internet har förändrat spelplanen. Det gäller medie- och informationsutbudet, som i motsats till förr nu finns till ingen eller ”låg” kostnad utanför bibliotekets hägn, men också hur arbetet kan utföras.

Digitala lösningar på biblioteken är enligt vår uppfattning till för att bevara, kommunicera, inkludera, dela och utveckla; lärande, kunskap och insikt. Om målet för digital utveckling på biblioteken är ett tillstånd av tillgång, som vi anser att stora delar av utredningen implicerar, går man miste om att poängtera och driva den dynamik som ligger i att aktivt använda den digitala tekniken; att få invånarna till aktiva, kreativa och bidragande medborgare i den virtuella världen. Det poängteras förtjänstfullt att biblioteken kan stå för utbildning i digitala baskunskaper, vi anser dock att detta inte räcker över tid. Framtidens biblioteksanvändare, som är digitalt infödda, kommer att lockas av annat än den traditionella besökaren och kommer att ha mycket högre krav. Vi ser det som nödvändigt att

branschen tar inspiration från omvärlden, där digitala lösningar och processer ofta har kommit längre än i biblioteksvärlden.

Biblioteken är den ”tredje platsen”, inte arbete, inte hem. En plats för eftertanke, inspiration, insikt, kunskap och skapande. Ofta individuellt, ibland i samverkan. Vi anser att den tredje platsen också kan skapas digitalt. Det lokala biblioteket arbetar med lokalbefolkningen för att digitalt erbjuda tjänster för just eftertanke, inspiration, insikt, kunskap och skapande. Här finns också stora möjligheter att engagera kommuninvånaren som till exempel kan delta i lärande- och bokcirklar, dela med sig av litteraturtips, skapande och berättelser som bidrar till lokalhistorien.

Detta kan stödjas av centrala digitala tjänster men arbetet för att nå, inkludera och engagera sker i huvudsak lokalt, därav att den tredje digitala platsen måste skapas lokalt. Denna insikt ser vi inte mycket av i slutdokumentet som enligt vårt förmenande är fast i föreställningen att ett centralt tillgängliggörande är lösningen. I ”Den femte statsmakten”, ett av utredningens dokument, hittar vi däremot stöd för uppfattningen om ett förstärkt lokalt arbete för att åstadkomma bibliotekets digitala verksamhet.

”En plats för att vara produktiv, studera, skapa och söka. Man är mer av en skapare och kreatör än konsument av information.”

”Bibliotekens roll kan vara såväl kunskapsuppbyggande, kunskapsstimulerande och innovationsfrämjande samtidigt som det är en utmärkt arena för att hantera samtliga möjligheter och utmaningar med internet ...”

”Med andra ord, det har skett ett skifte från att se bildande insatser som ett medel att i de breda lagren av medborgare skapa kritisk medvetenhet om datoriseringen, till att se bildande verksamhet som ett medel för att tillse att alla medborgare har de färdigheter som behövs för att kunna utöva ett digitalt medborgarskap.”

Vi hävdar att en lösning för bibliotekens digitala arbete är och måste vara mycket mer än den metadatakatalog och centrala lösning för e-boksdistribution som utredningen fastnat för. I en strategi är det nödvändigt att ha en vision om vad framtidens digitala bibliotek innebär, något vida mer omfattande än en digital accesspunkt. Ett verkningfullt digitalt arbete som når och involverar lokalsamhället kräver att det lokala biblioteket använder sig av effektiv, ekonomiskt försvarbar men i sammanhanget state-of-the-art-teknologi. Digitalisering som ett medel för bättre bibliotekstjänster, inte ett mål i sig.

Vi måste till exempel uppbära den bästa tekniken och den bästa förmedlingen för att arbeta framgångsrikt med utvecklingen av läsandet, en alltför uppenbar utmaning idag. I utredningen saknar vi i stort det kommunala perspektivet, där den bästa förmedlingen kan ske och sker, och är bekymrade över att det som föreslås är centrala insatser med svag koppling och förståelse och ännu mindre en vision för det lokala arbetet, såväl det fysiska som det samverkande digitala. Vi är dessutom undrande över utredningens tro på att statligt ägande och utveckling av teknik skulle vara effektiv och framgångsrik, detta i en värld av global teknisk utveckling och konkurrens.

Samverkan med utbildnings- och kulturinstitutioner

Vi ser att den lokala digitala tredje platsen ska och kan sömlöst integrera lokala kulturinstitutioners (muséer, arkiv, bibliotek) information och verksamhet såväl som skolans resurser. Det ska vara självklart att vid en sökning i det lokala biblioteket, muséet, arkivet ska de andras institutionernas metadata presenteras. Den som sökt informationen ska kunna sammanställa eller interagera (omdöme, bidra med fackkunskap etc) med resultatet. Ett lokalt konkret samarbete mellan kultur- och utbildningsinstitutioner kommer att vara en framgångsfaktor till gagn för medborgare och samhälle.

Skolbibliotek har en väsentlig roll i det digitala medielandskapet framöver. I utredningen saknar vi en vision hur en samverkan mellan pedagoger, bibliotekarier och de bästa tekniska lösningarna skulle kunna se ut. Genom att ha en tydlig målbild för det digitala skolarbetet, vilken vi anser utredningen saknar, kan fältet utvecklas. En reformation och finansiering av hela skolbiblioteksverksamheten omfattar vad vi begriper långt mer än de insatser utredningen föreslår.

Sammanfattning

Vi ser att utredningen driver den generella slutsatsen att KB är underfinansierat med till exempel förslag till förstärkning av ”juridik, metadata, kompetens, utveckling, forskningsstöd, förmedling av bidrag”. För att åstadkomma bästa möjliga digitala arbetsplats för biblioteken krävs därutöver en långsiktig och hållbar samverkan mellan stat, region, kommun och det bästa näringslivet, lokalt och globalt, kan erbjuda. Detta skall vara styrt av tydliga samhällsvisioner för ett kraftfullt digitalt biblioteksväsen. Vi ser biblioteken som mer än en accesspunkt för information, vi ser dem som samhällsbyggare.

Vi hade gärna sett att utredningen

- Omfattade en utvecklad syn på biblioteksarbetet som förmedlande och proaktivt.
- Hade ett tydligare nerifrån-upp perspektiv, ett fokus på var arbetet utförs.
- Hade utvecklat en strategi för förändring av biblioteksarbetet i en digital sam- och framtid.
- Hade innefattat en adekvat insyn och visionär kunskap om teknikutvecklingen.
- Hade omfattat synen att teknik, ”digitalisering”, i mångt och mycket är mer ett medel än ett mål gällande bibliotekens kärnuppgifter.
- Hade tydligare understrukit den nödvändiga samverkan mellan kultur- och utbildningsinstitutioner lokalt och regionalt.
- Hade följt uppdragets intentioner att leverera en – verkningsfull - strategi för
 - o bibliotekarieyrkets roll och förutsättningar
 - o bibliotekens roll för att främja litteraturens ställning
 - o utvecklingsbehov för skolbiblioteken

Vi säger inte att detta helt saknas i rapporten, däremot att rapportens slutsatser och särskilt de förslag som medföljer inte är tillräckliga som strategi för nämnda områden. Med det på plats hade vi haft ett starkare dokument som drivit en utveckling av biblioteken. Till gagn för såväl individ som samhälle.

Om Axiell och vår roll för en positiv utveckling av den digitala biblioteksvärlden

Som ett internationellt företag med huvudkontor i Sverige vill vi bidra till Sveriges biblioteks utveckling som demokratins stöttepelare och som kulturella centrum för ett utvecklat läsande, livslångt lärande och lokal kreativitet, vilket vi har arbetat med sedan mitten av 80-talet. Vi är det enda företag som globalt arbetar med hela ABM-fältet när det gäller digitala systemlösningar. Vi har tagit risken att utveckla det hittills enda systemet för folkbibliotek som bygger på en helt modern molnplattform. Vi har daglig kontakt med tusentals bibliotek, arkiv och muséer runt om i världen. Vi utvecklar i samverkan med dem och ibland prövar vi oss fram tillsammans eftersom det ger bäst resultat över tid. Utan kulturinstitutionerna är vi ingenting, med dem kan vi vara med och förändra förutsättningarna för det dagliga livet för samhällets invånare. Det är stort och vi är stolta över att vi kan spela någon roll i detta. Vi är övertygade om att samtliga aktörer inom fältet behövs för att se till



att biblioteken inte bara fortsatt är relevanta för sin omgivning utan dessutom utvecklas i samklang med den, någon gång måste man dessutom gå före. Tillsammans med kommuner, regioner och KB, staten, kan vi och det övriga näringslivet utveckla de bästa möjliga lösningarna för kulturvärlden, i det arbetet är vi gärna en partner i en kontinuerlig och återkommande dialog för en hållbar och långsiktig teknisk utveckling på högsta möjliga nivå.

Axiell tackar för förtroendet över att ha blivit utsedda som remissinstans.

Boris Zetterlund, Senior Advisor Axiell Group

Joel Sommerfeldt, CEO Axiell Group

Kontakt:

Boris Zetterlund
Box 240 14, 224 21 Lund
0733584412
b@axiell.com

Några av de referenser vi berört:

Om ojämlika förutsättningar för digital åtkomst:

<http://hj.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A739329&dswid=-7544>

Läsdelegationen:

<https://www.regeringen.se/49f088/contentassets/39759a0cb5234aa08340c7243e371908/barns-och-ungas-lasning--ett-ansvar-for-hela-samhallet-sou-201857.pdf>

Om det aktiva läsfrämjande arbetet:

<https://www.regionhalland.se/app/uploads/2019/05/syner-pa-skonlitt-rapport-2015-webb.pdf>

Om digitalisering som medel:

<http://hb.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1349528&dswid=6091>



